

VYBRANÉ NÁSTROJE PODPORY FINANCOVANIA INOVATÍVNYCH MALÝCH A STREDNÝCH PODNIKOV

THE SELECTED TOOLS OF THE SUPPORT OF INNOVATIVE SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

MIROSLAVA VINCZEOVÁ

Ing. Miroslava Vinczeová, PhD., Katedra ekonomiky a manažmentu podniku, Ekonomická fakulta UMB, Tajovského 10, Banská Bystrica, tel. +421 48 446 2719, e-mail: miroslava.vinczeova@umb.sk

Abstract

Since the segment of small and medium-sized enterprises is a cardinal driving force of development in each country and these enterprises objectively face problems of financing their business activities, it is inevitable to pay befitting attention to their support in this area focusing particularly on creation of development possibilities for innovative small and medium-sized enterprises. The article "The selected tools of the support of innovative small and medium-sized enterprises financing" deals with the support in overcoming barriers in financing of small and medium-sized enterprises, mainly innovative ones. Its main objective is to evaluate the actual level of the use of the selected tools of financing support in Slovak small and medium-sized enterprises and identify possibilities leading to more intensive support of appropriate capital availability in innovative small and medium-sized enterprises.

Key words: Innovative small and medium-sized enterprises. Barriers in financing innovative SMEs. Financial support of SMEs. Venture capital. Business angels. Innovation vouchers.

1. Úvod

Malé a stredné podniky sú unikátnym zdrojom inovatívnych podnikateľských nápadov, zabezpečujú zamestnanosť a významnou mierou prispievajú k vytváraniu zdravého konkurenčného prostredia. Ekonomická a sociálna významnosť malých a stredných podnikov vyvoláva potrebu vytvoriť také podnikateľské podmienky, v ktorých by tieto podniky mohli neustále rozvíjať svoju podnikateľskú činnosť. Nevyhnutnosťou sa stáva vytváranie takého prostredia, ktoré by podporovalo hlavne rozvoj inováčných aktivít podnikov.

Vo vyspelých ekonomikách je finančná podpora malých a stredných podnikov, hlavne inovatívnych, v popredí záujmu štátu a jeho inštitúcií. Význam tejto problematiky umocňuje fakt, že sa ňou veľmi intenzívne zaoberajú aj orgány na úrovni celej Európskej únie.

Cieľom tohto príspevku je zhodnotiť aktuálnu úroveň využívania vybraných nástrojov podpory financovania slovenských malých a stredných podnikov a identifikovať možnosti, ktoré by mohli viesť k intenzívnejšej podpore prístupu inovatívnych malých a stredných podnikov k vhodným zdrojom kapitálu.

2. Podpora financovania inovatívnych malých a stredných podnikov

Už J. A. Schumpeter charakterizoval inovácie ako hlavné hybné sily ekonomického rastu. Ich hlavným nositeľom v každej ekonomike sú malé a stredné podniky. Inovatívne podniky, najmä malé a stredné, sú však vnímané ako rizikové, a preto v snahe realizovať svoje nápady často narážajú na problém nedostatku vhodných finančných zdrojov. Ak takýto podnik vyčerpal možnosti samofinancovania, svoju pozornosť upriamuje na externé zdroje. Avšak komerčné banky spravidla nie sú ochotné poskytnúť štandardné úvery na financovanie takýchto rizikových projektov, ktoré sú často spojené so začínajúcimi malými a strednými inovatívnymi podnikmi bez dostatočnej úverovej histórie. Do úvahy preto prichádzajú rôzne

alternatívne zdroje financovania a jeho podpory v inovatívnych malých a stredných podnikoch, pretože práve oni vytvárajú základný predpoklad dlhodobo udržateľnej konkurencieschopnosti ekonomiky.

Podpora financovania malých a stredných podnikov môže mať rôzne podoby – zvýhodnené úvery a mikroúvery, bankové záruky za úvery, nenávratné finančné výpomoci, rizikový kapitál a pod. Ich poskytovateľom môžu byť viaceré subjekty – štátne inštitúcie, neštátni poskytovatelia (hlavne neziskové organizácie) a podnikateľské subjekty v úlohe súkromných investorov kapitálu. Najvýznamnejšiu úlohu pri poskytovaní podpory, ale aj pri vytváraní motivačného prostredia, z nich podľa nášho názoru stále plnia štátne inštitúcie.

Vzhľadom na vymedzený rozsah a cieľ tohto príspevku sa budeme zaoberať vybranými nástrojmi finančnej podpory, ktoré považujeme za najvhodnejšie pre inovatívne malé a stredné podniky. Z pomerne pestrej palety nástrojov sme si zvolili tie, z charakteristiky ktorých priamo vyplýva zameranie najmä na inovatívne podniky a zároveň sa v našich podmienkach stále nevyužívajú dostatočne. Venovať sa budeme predovšetkým rizikovému kapitálu, podnikateľským anjelom a inovačným voucherom.

3. Využívanie vybraných nástrojov podpory financovania v slovenských malých a stredných podnikoch

Inštitucionálny rámec štátnej podpory malých a stredných podnikov v SR tvoria hlavne ústredné orgány štátnej správy, špecializované agentúry, bankové inštitúcie a fondy a iné záujmové a profesijné inštitúcie. Najdôležitejším inštitucionálnym orgánom je Ministerstvo hospodárstva SR, ktorého úlohou je garantovať a koordinovať aktivity v tejto oblasti. Významným orgánom štátnej správy s podpornou funkciou je aj Ministerstvo financií SR, a to hlavne prostredníctvom koordinácie finančno-ekonomických nástrojov podpory, ako aj ďalšie ministerstvá. Špecializovanou agentúrou je predovšetkým Slovak Business Agency (SBA), ktorú koordinuje a metodicky riadi Ministerstvo hospodárstva SR, a to vrátane rozvoja siete regionálnych poradenských a informačných centier (RPIC) a podnikateľských inovačných centier (BIC). Medzi hlavné bankové inštitúcie a fondy patrí Slovenská záručná a rozvojová banka (SZRB), Slovenská agentúra pre rozvoj investícií a obchodu, Exportno-importná banka a Národný holdingový fond. Pre využívanie nami vybraných nástrojov podpory majú najväčší význam Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo financií, Slovak Business Agency a Národný holdingový fond.

3.1. Využívanie rizikového kapitálu v slovenských malých a stredných podnikoch

Rizikový kapitál predstavuje jednu z možností riešenia problémov malých a stredných podnikov pri získavaní kapitálu hlavne pri ich vzniku, v začiatkových štádiách rozvoja, ale tiež pri rozvoji podnikateľských aktivít. Ide o kapitál vstupujúci do MSP s cieľom získať vlastnícky podiel v podniku realizujúcom perspektívny, aj keď rizikový projekt (Fetisovová, 2007, s.12). Je to dlhodobý finančný zdroj poskytovaný podnikom, ktoré chcú financovať svoj rast, ale nemajú prístup na kapitálové trhy (Vinczeová, Krištofik, 2013, s. 76). Často ide o financovanie inovačných aktivít podnikov. Rizikový kapitál rozlišujeme ako formálny a neformálny. Formálny rizikový kapitál predstavujú fondy rizikového kapitálu, ktoré majú záujem poskytovať veľké objemy finančných zdrojov. Poskytovanie menšieho objemu kapitálu, ktorý požadujú mnohé malé či stredné podniky, je pre fondy rizikového kapitálu neefektívne. Vzniká tu tzv. „medzera financovania“, ktorú pomáhajú zaplniť podnikateľskí anjeli predstavujúci neformálny rizikový kapitál. Vzťah medzi nimi a cieľovým podnikom je obyčajne neformálny, priamo sa podieľajú na riadení, podniku poskytujú svoje know-how, obchodné kontakty a pod.

Podporu využívania rizikového kapitálu sa v SR realizuje najmä Slovak Business Agency prostredníctvom špecializovanej dcérskej spoločnosti Národný holdingový fond (do 20.3.2014 uskutočňoval svoju činnosť pod názvom Fond fondov). V súčasnosti spoločnosť spravuje tri fondy so samostatnou právnou subjektivitou (Slovenský rozvojový fond, Slovenský rastový kapitálový fond a Fond inovácií a technológií) a tri fondy bez právnej subjektivity (Fond štartovacieho kapitálu, Regionálny fond štartovacieho kapitálu a Fond SISME). Tabuľka 1 prezentuje podrobnejšie údaje o počte a objeme schválených investičných návrhov v jednotlivých fondoch v roku 2013 a za celé obdobie od vzniku fondov.

Tabuľka 1 Počet a objem schválených investičných návrhov v jednotlivých fondoch

Názov fondu	Počet schválených návrhov 2013	Objem schválených návrhov 2013 (eur)	Počet schválených návrhov od vzniku fondov	Objem schválených návrhov od vzniku fondov (eur)
Fond štartovacieho kapitálu	0	0	71	21 465 463
Regionálny fond štartovacieho kapitálu	0	0	37	3 715 004
Fond SISME	0	0	10	1 490 330
Fond Seed Capital	0	0	34	11 336 408
Slovenský rozvojový fond	6	493 368	24	24 195 873
Slovenský rastový kapitálový fond	1	2 500 000	22	46 302 074
Fond inovácií a technológií	0	0	0	0
Spolu	7	2 993 368	198	108 505 152

Zdroj: Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2013, s. 138.

Z tabuľky vyplýva, že investície rizikového kapitálu sú v SR na značne nízkej úrovni. Aj na základe týchto údajov môžeme konštatovať, že trh rizikového kapitálu ako alternatívneho zdroja kapitálu pre MSP je na Slovensku stále málo rozvinutý. Objem investovaného kapitálu je v porovnaní s vyspelejšími krajinami na minimálnej úrovni. Svedčí o tom aj fakt, že v štatistike EVCA (Európska asociácia private equity a rizikového kapitálu) sa údaje za Slovensko osobitne nevykazujú. Vzhľadom na nízky objem investícií rizikového kapitálu je SR zaradená do skupiny spolu s krajinami bývalej Juhoslávie a táto skupina vykazuje podiel investícií rizikového kapitálu na HDP za rok 2014 len na úrovni 0,005%. Na druhej strane najvyšší podiel v roku 2014 v EÚ dosiahli Dánsko a Luxembursko (obidve krajiny na úrovni 0,076% HDP). Nízku úroveň využívania rizikového kapitálu dokumentuje aj Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2013 (2014, s. 147-148), kde sa uvádza, že podiel rizikového kapitálu na celkovom objeme finančných zdrojov finančnej podpory MSP v roku 2013 bol len 1,70%.

Na financovanie inovačných aktivít začínajúcich (start-up) a malých podnikov je vzhľadom na požadovaný objem kapitálu spravidla vhodnejší kapitál podnikateľských anjelov. V SR sa podpora jej rozvoja uskutočňuje najmä prostredníctvom Klubu podnikateľských anjelov Slovenska (KPAS), ktorý je neformálnou iniciatívou Združenia mladých podnikateľov Slovenska, štátnej agentúry Slovak Business Agency a Slovenskej agentúry rizikového kapitálu (SLOVCA). Klub bol založený v roku 2011 a počas štyroch rokov existencie (do 31.12.2014) sa naň obrátilo 828 záujemcov o kapitál, z ktorých 97 dostalo príležitosť prezentovať svoj projekt investorom (<https://www.zmps.sk/nase-aktivita/business-angels.html>). Dostupnosť podrobnejších informácií o ich investíciách tohto typu je veľmi obmedzená. Podnikateľskí anjeli totiž predstavujú neformálny zdroj kapitálu

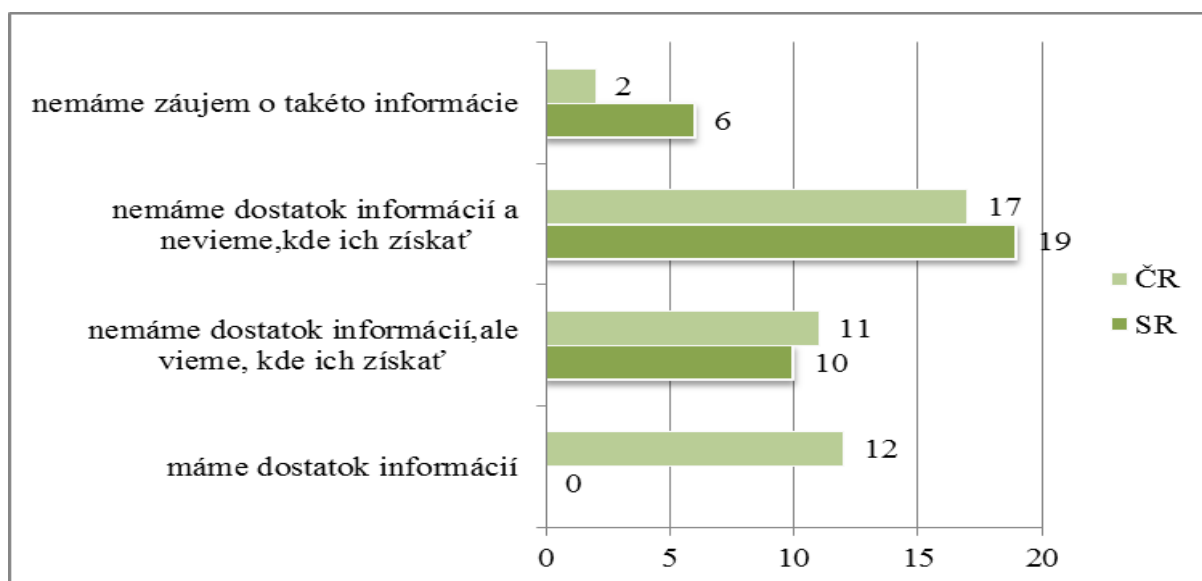
a uprednostňujú anonymitu. Nie je teda možné komplexne posúdiť využívanie tejto formy financovania. Za prínosné preto považujeme podrobnejšie informácie osobne získané od V. Jakubca, prezidenta Klubu podnikateľských anjelov Slovenska, týkajúce sa štruktúry uvedených 828 podnikov, ktoré predložili žiadosť o financovanie. Podľa neho 88,3% predložených projektov bolo zamietnutých, 11% bolo schválených (zatiaľ nefinancovaných) a doteraz len 0,7%, t.j. šesť projektov bolo financovaných (Schnellyová, 2015). Tento nepriaznivý výsledok nehovorí len o nízkej kvalite projektov, ale tiež odráža konzervatívny a opatrný prístup investorov k financovaniu start-upov.

3.2. Využívanie inovačných voucherov v slovenských malých a stredných podnikoch

Jedným zo základných predpokladov implementácie a komercializácie inovácií v praxi je spolupráca vedecko-výskumných inštitúcií so súkromným sektorom. Inovačné vouchery sú finančným nástrojom, ktorý takúto spoluprácu podporuje v rámci menších spoločných projektov. Predstavujú nový prístup v oblasti vládnej podpory najmä začínajúcich a malých podnikov a prinášajú nové a významné aspekty v stimulácii kolektívnej dynamiky podnikania (Langhorn, 2014, s. 319). Ide obyčajne o jednorazovú dotáciu poskytnutú podnikateľovi na spoluprácu s poskytovateľom znalostí (t.j. s vedeckovýskumnou inštitúciou) založenú na prenose znalostí, ktoré sú pre podnikateľský subjekt nové a nie sú bežne dostupné. Inovačné vouchery sú zamerané na MSP s cieľom podporiť a zabezpečiť realizáciu menších inovácií na podnikovej úrovni. MSP majú obyčajne veľmi obmedzený prístup k verejným poskytovateľom znalostí, ako sú univerzity a výskumné organizácie, pretože tieto inštitúcie pravdepodobne vnímajú ako málo významné pre ich podnikateľskú činnosť alebo nie sú ochotné vynakladať výdavky na hľadanie takýchto poskytovateľov (Matulová a kol., 2015, s. 843-844). V Európskej únii sa prejavuje tzv. „znalostný paradox“ vyznačujúci sa nízkou intenzitou produkovaných znalostí do praxe. Inovačné vouchery sa javia ako jeden z najúčinnějších nástrojov na podporu inovácií a transferu technológií. Ich snahou je prekonať značnú oddelenosť a vzájomnú nedôveru výskumnej a podnikateľskej sféry (Weiss, 2010, s. 48-49). Inovačné vouchery sú nástrojom s vysokým potenciálom zvyšovania konkurencieschopnosti podnikov prostredníctvom inovácií produktov, služieb a technológií v spolupráci s vybranými riešiteľskými vedeckovýskumnými inštitúciami.

Inovačné vouchery sú aj na Slovensku novým fenoménom. Poskytovateľom tohto podporného nástroja je Ministerstvo hospodárstva SR prostredníctvom Slovenskej inovačnej a energetickej agentúry (SIEA). Poskytovateľom znalostí sú oprávnené organizácie zapísané v databáze, príjmom voucheru môžu byť fyzické alebo právnické osoby so sídlom a výkonom podnikateľskej činnosti na území SR.

V júni 2015 boli v rámci Schémy na podporu spolupráce podnikateľských subjektov a vedecko-výskumných pracovísk formou inovačných voucherov schválených 70 žiadostí vo výške 365 tisíc eur, z toho 67 žiadostí vo výške 5 000 eur a 3 žiadosti vo výške 10 000 eur (Dotácie pre priemyselné parky..., 2015). Pomerne malý počet schválených žiadostí svedčí o zatiaľ veľmi obmedzenom využívaní tejto formy finančnej podpory. Za jeden z najvýznamnejších dôvodov tohto stavu považujeme nedostatočnú informovanosť podnikateľskej sféry o možnostiach využitia nástrojov finančnej podpory, čo dokazujú aj výsledky nášho prieskumu, ktorý sme uskutočnili v mesiacoch marec a apríl 2015 a ktorý bol zameraný na vybrané programy podpory financovania malých a stredných podnikov v SR a ČR. Nášho prieskumu sa zúčastnilo 35 slovenských a 42 českých malých a stredných podnikov (Fořt, 2015). Nasledujúci graf potvrdzuje nízku informovanosť podnikov o inovačných voucheroch.

Graf 1 Informovanosť o inovačných voucheroch v ČR a SR (počet podnikov)

Zdroj: Vlastné spracovanie.

Z grafu je zrejmé, že až 55% respondentov z ČR inovačné vouchery pozná alebo aspoň vie, kde možno o nich získať informácie. Informovanosť slovenských podnikov je v porovnaní s ČR horšia, keďže až 54% slovenských podnikov uvádza, že nemá dostatok informácií a ani nevie, kde ich možno získať. Pritom, ako sme už uviedli, v júni 2015 už bola uzavretá schéma na využívanie tejto formy finančnej podpory a z uvedených výsledkov môžeme predpokladať, že väčšina slovenských malých a stredných podnikov o tejto možnosti financovania vôbec nemala informácie.

Záver

Silný sektor konkurencieschopných a inovatívnych malých a stredných podnikov je nepochybne jednou z nevyhnutných podmienok konkurencieschopnosti a udržateľného rozvoja celej ekonomiky. Avšak práve mnohé tieto podniky ešte stále vnímajú nedostatok vhodných zdrojov financovania ako jednu hlavných prekážok svojho úspešného napredovania. Vládne orgány sa preto snažia hľadať efektívne možnosti podpory financovania tohto sektora podnikov. Je všeobecne známe, že dostupnosť tradičných úverových zdrojov je pre tieto podniky obmedzená. Ak chcú realizovať svoje inovačné aktivity, je potrebné hľadať hlavne rôzne alternatívne externé zdroje. V tomto príspevku sme sa venovali vybraným zdrojom podpory financovania inovatívnych podnikov, a to rizikovému kapitálu vrátane podnikateľských anjelov a inovačným voucherom. Aj keď sme poukázali na nízku úroveň ich využívania, ich potenciál pre rozvoj cieľovej skupiny podnikov považujeme za veľký, a preto sme presvedčení, že treba hľadať príčiny ich nedostatočného využívania a spôsoby, ako rozšíriť povedomie o nich a zvýšiť motiváciu podnikov aj investorov. Náš výskum odhalil, že za najvýznamnejšiu príčinu nevyužívania inovačných voucherov možno považovať veľmi nízku informovanosť podnikateľov. Mnohé iné výskumy potvrdili, že nedostatočná informovanosť patrí medzi hlavné bariéry aj vo využívaní iných foriem podpory financovania MSP. Pri spracovaní tohto príspevku, ale aj iných našich prác, sme sa sami presvedčili o tom, že systém podpory financovania slovenských MSP je chaotický, neprehľadný a dostupnosť aktuálnych informácií o ich využívaní je obmedzená. Za jeden z prvých dôležitých krokov preto považujeme sprehľadnenie foriem podpory a systematickejší prístup v tejto oblasti, ktorý by podnikateľom uľahčil orientáciu v sieti rôznych možností a umožnil im vybrať si tú správnu.

Literatúra

- [1] 2014 European Private Equity Activity. 2015. [online]. Brusel : European Private Equity and Venture Capital Association, 2015 [cit. 2015/10/22]. Dostupné na internete: <<http://www.investeurope.eu/media/385581/2014-european-private-equity-activity-final-v2.pdf>>.
- [2] Dotácie pre priemyselné parky a inovačné vouchery sú rozdelené. 2015 [online]. Bratislava : Slovenská organizácia pre výskumné a vývojové aktivity, 2015 [cit. 2015/10/21]. Dostupné na internete: <<http://sovva.sk/podpora-inovacie/2015/dotacie-pre-priemyselne-parky-a-inovacne-vouchery-su-rozdelene.html>>.
- [3] FETISOVOVÁ, E. 2007. Rizikový kapitál – alternatívny zdroj financovania podnikov. Bratislava : EKONÓM, 2007. 98 s. ISBN 978-80-225-2289-2.
- [4] FOŘT, O. 2015. Podpora financovania malých a stredných podnikov v SR a v ČR : diplomová práca. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ekonomická fakulta, 2015.
- [5] <<https://www.zmps.sk/nase-aktivity/business-angels.html>>.
- [6] LANGHORN, K. 2014. Encouraging entrepreneurship with innovation vouchers: Recent experience, lessons, and research directions. In Canadian Public Administration [online], roč. 57, 2014, č. 2, ISSN 0008-4840, [cit. 2015/10/23], s. 318-326. Databáza EBSCO. Dostupné na internete: <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=1f575257-8bba-4ad5-899a-d31e1d1b78d9%40sessionmgr110&hid=124>>.
- [7] MATULOVÁ, P. a kol. 2015. Innovation vouchers as a segment of regional innovation strategy. In Procedia Economics and Finance [online], roč. 26, 2015, ISSN 2212-567, [cit. 2015/10/23]. Databáza ScienceDirect. Dostupné na internete: <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115008916>>.
- [8] Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2013 [online]. 2014. Bratislava : Slovak Business Agency, 2014. Dostupné na internete: <http://www.sbagency.sk/sites/default/files/stav_msp_sk_web.pdf>.
- [9] SCHNELLYOVÁ, M. 2015. Financing small and medium-sized enterprises through alternative equity sources of finance : bakalárska práca. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Ekonomická fakulta, 2015.
- [10] VINCZEOVÁ, M., KRIŠTOFÍK, P. 2013. Corporate Finance. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2013. 133 s. ISBN 978-80-557-0490-6.
- [11] WEISS, J. 2010. Inovační vouchery. In Moderní řízení, roč. 45, 2010, č. 6, ISSN 0026-8720, s. 48-49.